

Marijana Erstić
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
HR-21000 Split, Poljička cesta 35
merstic@ffst.hr

Natka Badurina
Università degli studi di Udine, Slavistica
I-33100 Udine, Via Zanon, 6
natka.badurina@uniud.it

Walburga Hülk
Universität Siegen, Philosophische Fakultät, Romanistik
D-57078 Siegen, Adolf-Reichwein-Straße 1
huelk-althoff@romanistik.uni-siegen.de

100 GODINA NAKON RIJEKE
RAZGOVORI O GABRIELEU D'ANNUNZIJU
(Villa Vigoni, 19. – 22. studenog 2018.)

Neposredno nakon završetka Prvoga svjetskog rata, političke su se prilike u Europi promijenile. Stara carstva su se srušila, nove države i republike bile su u nastajanju, kao i nove kolonizacije. To je bila polazna točka međunarodne znanstvene konferencije *100 godina nakon Rijeke – Razgovori o Gabrieleu D'Annunziju*, koja je održana od 19. do 22. studenoga 2018. g. u Njemačko-Talijanskom Centru za Europsku Izvršnost Villa Vigoni u Menaggio, na jezeru Como u Italiji. Rijeka, tal. *Fiume*, nakon završetka Prvoga svjetskog rata postala je scenom pjesničko-političke fantazije upitnoga karaktera. Za trajanja Pariške mirovne konferencije, talijanski pjesnik Gabriele D'Annunzio talijansku vladu i svjetsku javnost doveo je pred svršen čin, okupirajući grad sa svojim istomišljenicima, ne bi li ga pripojio Italiji. Uz okupaciju grada, cilj mu je bila i mobilizacija masa: novine i filmovi svjedoče o borbenim proglasima i političkim povorkama uz gromoglasni povik „eia, eia, alalà“. Stotinu godina poslije, ovo nasljeđe političke megalomanije koja je anticipirala fašizam, bilo je u središtu razgovora međunarodnih sugovornika u Villi Vigoni.

Razgovori u Villi Vigoni bili su posvećeni ulozi Gabrielea D'Annunzija kao pjesnika-zapovjednika, zatim uvjetima koji su omogućili njegov uspjeh i reakcijama na oduzimanje moći 1920. g. Organizirali su ih znanstvenici sa Sveučilišta u Siegenu, odnosno Splitu (Marijana Erstić i Walburga Hülk-Althoff) i Sveučilišta u Udinama (Natka Badurina). Sudionici rasprave bili su znanstvenici iz Njemačke, Italije, Hrvatske, Austrije, Francuske i SAD-a, kao i članovi Njemačkog društva za kroatistiku. O nekadašnjoj tabu-temi osvajanja Rijeke, raspravljalo se ne samo na razini povijesti i književnosti nego i na razini umjetnosti. Primjerice, na konferenciji je sudjelovao i redatelj Igor Bezinović, koji radi na dokumentarnom filmu o pamćenju riječkih

dogadaja iz 1919. i 1920. g. Smatralo se svrhovitim, posebno u vrijeme jačanja nacionalizama u Europi, usmjeriti pogled na prvu polovicu stoljeća neizvjesnosti i nesigurnosti, ali i usredotočiti se na povijest pojedinca.

Konferenciju je omogućila Njemačka istraživačka zaklada – DFG. Radovi hrvatskih znanstvenika objavljeni su u časopisu *Zibaldone. Zeitschrift für italienische Kultur der Gegenwart* u studenome 2019. g. na njemačkome jeziku. U ovom članku ukratko ćemo prikazati najbitnije znanstvene komponente konferencije.

Od objavljivanja znanstvenog zbornika *Der Dichter als Kommandant. D'Annunzio erobert Fiume*, koji su uredili Hans Ulrich Gumbrecht, Friedrich Kittler i Bernhard Siegert 1996. g. (Gumbrecht et. al.: 1996), mnogo što se promijenilo, i to ne samo u okvirima njemačkih istraživanja o D'Annunzijevo pohodu na Rijeku. Dva projekta Njemačke istraživačke zaklade – DFG o energetici i inscenaciji moći i tijela u Italiji 1900. – 1930., koje je vodila Walburga Hülk-Althoff na Sveučilištu Siegen 2000-ih godina, nadopunila su rezultate istraživanja iz 1990-ih i usmjerila ih k pitanjima performativnosti u tekstu i na slici, kao npr. u zborniku *Avantgarde – Medien – Performativität. Macht und Körperinszenierungen zu Beginn des 20. Jahrhunderts*, (Erstić et. al.: 2005) u kojem je, između ostalog, razmatrana scenografija i percepcija moći na početku 20. st. Međunarodno poznata istraživanja posljednjih desetljeća pri analizi D'Annunzijevo osvajanja Rijeke usredotočuju se na povijesne, ali i sociološke te kulturno-antropološke komponente, a u dijelu znanstvene i divulgativne literature posebno je zamijećen opis riječke okupacije kao slavlja, odnosno kao anarhističkog eksperimenta provedenog u krugu mladih D'Annunzijevoih sljedbenika (npr. Salaris: 2002). U hrvatskoj znanosti, nakon rada Ferde Čulinovića (Čulinović: 1953), tema je dugo vremena bila zanemarena i tek je nedavno prikazana široj riječkoj publici (izložba *Krvavi Božić 1920.* u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja u Rijeci 2010. g., čiji je kustos bila Tea Perinčić), a za nju je obnovljen interes i u akademskoj sredini (Badurina: 2009, 173–195). Tema je prikladna za razmatranje konfliktnih političkih situacija i njihove isprepletenosti s umjetnošću. Stoga je cilj razgovora u Villi Vigoni bio ne samo načelno potaknuti dijalog između njemačkih i talijanskih znanstvenika, što je inače glavna misija te institucije, već i potaknuti znanstvenike iz Italije, Hrvatske, Njemačke, Austrije i SAD-a na raspravu o upravo tom aktualnom pitanju, tim više što je Rijeka u 2020. g. europska prijestolnica kulture.

U vremenu jačanja nacionalizama u Europi bitno je obratiti pozornost na prvu polovicu 20. st. Budući da je osobite mehanizme inscenacije i utjelovljenja moći početkom 20.st. razvio jedan od najpoznatijih pjesnika toga doba, Gabriele D'Annunzio, svrhovito je da upravo znanosti o kulturi i književnosti razvijaju instrumente za analizu mehanizama moći.

Metodološka osnova konferencije bila je kulturološka i intermedijalna analiza koja istražuje dispozicije medijske percepcije tekstova i (pokretnih) slika u njihovu kulturno-teorijskom i kulturno-povijesnom kontekstu. Povezano s pojmom intermedijalnosti, razmišljanje je i o diskontinuitetima i cezurama, a time i transnacionalnim i medijsko-komparativnim perspektivama, koje dovode do napuštanja hegemonijskih, nacionalnih pretpostavki. Međunacionalni odnos na području Alpe-Jadrana nakon završetka Prvoga svjetskog rata imao je stoga veliku

ulogu tijekom razgovora u Villi Vigoni. Analizom književnih djela i filmova odgovorilo se ne samo na temeljna pitanja medijske kulture 20. st. već i na pitanje kako se djela i mediji izravno ili latentno koriste nasiljem, ratom i razaranjem kao izvorom (ne samo) umjetničkog intenziteta i umjetničke napetosti. S druge strane, književna djela često anticipiraju stvarnost, kao što npr. D'Annunzijev roman *Il fuoco* (1900) upitnom figurom nadčovjeka (tal. *superuomo*) Stelija Effrene anticipira D'Annunzijev pohod na Rijeku. Time ovaj roman potvrđuje tezu Viktora Žmegača, odnosno Oscara Wildea o tzv. 'obrnutoj mizezi' (Žmegač 1986) ili 'anti-mimesis' (Wilde 1889) *fin de sièclea* na izuzetno politički način, jer i ovdje život (odnosno D'Annunzijev pohod na Rijeku) oponaša umjetnost (odnosno roman *Il fuoco*).

Istraživanje osvajanja Rijeke sa stajališta interdisciplinarnih i intermedijalnih kulturoloških studija relevantno je u onoj mjeri u kojoj su te discipline sposobne dešifrirati i kontekstualizirati umjetnička djela. Odgovore na pitanja koja postavljaju tekstovi, slike, filmovi, performativne instalacije i događaji odgovori su ne samo na pitanja s područja kulture već i na opća pitanja društva. Na konferenciji su stoga obrađeni povijesni pogledi na osvajanje Rijeke (Ludwig Steindorff, Dominique Kirchner Reill i Aleksandar Jakir), književne (Walburga Hülk-Althof, Gregor Schuhen, Tanja Schwan, Laura Roman del Prete, Peter Gendolla, Lea Katinka Sauer, Justus Fetscher) i medijske okosnice osvajanja Rijeke (Sabine Schrader, Oliver Winkler, Marijana Erstić), recepcija događaja u Austriji (Ursula Renner), analiza događaja iz perspektive povijesti umjetnosti, posebice futurizma (Caludia Salaris, Günter Berghaus), pitanje muzejske reprezentacije događaja na samom njegovu povijesnom mjestu (Tea Perinčić) te problem različitih modusa njegova pamćenja danas (Natka Badurina).

Svaka od tema razgovora bila je započeta ključnim izlaganjima, nakon kojih je slijedila rasprava. Uz književna djela Gabrielea D'Annunzija, koja anticipiraju ulogu pjesnika-zapovjednika – a to su uz *Il fuoco* (1900) prije svega D'Annunzijev roman *Il piacere* (1889) i pripovijetka *Il compagno dagli occhi senza cigli* (1904) – raspravljalo se i o filmovima nastalim tijekom okupacije Rijeke, kao i o njihovim odjecima u doba fašizma. Tijekom trodnevnog druženja književnica i prevoditeljica Alida Bremer čitala je iz svog eseja o djelu Viktora Cara Emina *Danuncijada. Romansirana kronisterija riječke tragikomedije 1919-1921* (1946).

Doprinos promicanju »njemačko-talijanskih odnosa [...] u europskom duhu«, koji je glavni cilj Njemačko-Talijanskog Centra za Europsku Izvršnost Villa Vigoni, prilikom ove konferencije sastojao se u raspravi još uvijek kontroverzne teme D'Annunzijeve osvajanja Rijeke. Razmišljanja i rezultati predstavljeni su i raspravljani u uistinu europskom duhu, s posebnom pozornošću na hrvatski pogled na navedene događaje u Rijeci 1919. – 1920. Isti pogled dolazi do izražaja i u 68. svesku časopisa *Zibaldone. Zeitschrift für italienische Kultur der Gegenwart na temu Italien und Kroatien / Rijeka / Fiume Kulturhauptstadt Europas 2020*, u kojem će biti objavljeni prilozi hrvatskih znanstvenika ovoj raspravi.

Literatura

- Badurina, Natka (2009). Od strepnje do autoritarnog subjekta: Zofka Kveder. U Natka Badurina, *Nezakonite kćeri Ilirije : hrvatska književnost i ideologija u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 173–195.
- Čulinović, Ferdo (1953). *Riječka Država od Londonskog pakta i Danuncijade do Rapalla i aneksije Italiji*. Zagreb: Povijesno društvo NR Hrvatske.
- Erstić, Marijana [et. al.] (ur.) (2005). *Avantgarde – Medien – Performativität. Inszenierungs- und Wahrnehmungsmuster zu Beginn des 20. Jahrhunderts*. Bielefeld: Transcript [Medienumbrüche, 7]
- Gumbrecht, Hans Ulrich [et. al.] (ur.) (1996). *Der Dichter als Kommandant. D'Annunzio eroberet Fiume*. München: Fink.
- Salaris, Claudia (2002). *Alla festa della rivoluzione. Artisti e libertari con D'Annunzio a Fiume*. Bologna: Il Mulino.